

МУЗИКА-СТЕФАНЧУК О. А.,
доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
(Науково-дослідна частина
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)

УДК 347.73

УЧАСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА ІНШИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

Стаття присвячена питанням публічних фінансів. Окрема увага приділяється діяльності європейських та інших міжнародних організацій у цій сфері. Аналізується міжнародне законодавство.

Ключові слова: публічні фінанси, міжнародні організації, банк, цінні папери, ЄС.

Статья посвящена вопросам публичных финансов. Особое внимание уделяется деятельности европейских и других международных организаций в этой сфере. Анализируется международное законодательство.

Ключевые слова: публичные финансы, международные организации, банк, ценные бумаги, ЕС.

The article is devoted to issues of public finance. Particular attention is paid to the activities of European and other international organizations in this field. International legislation is being analyzed.

Key words: public finances, international organizations, bank, securities, EU.

Вступ. Управління публічними фінансами є складним, постійно триваючим процесом. Сьогодні існує чимало публічних спеціально створених організацій, задіяних у цьому процесі. Для європейських держав, зокрема для України, важливе значення має діяльність власне європейських та інших організацій.

Маємо зазначити, що сьогодні є певні напрацювання у цій сфері, зроблені у межах дослідження проблем міжнародних фінансів і міжнародного фінансового права. Варто згадати праці О.П. Орлюк, Л.Л. Лазебник, Ю.О. Остроухова, В.А. Белова, О.І. Виговської, Г.В. Петрової, В.М. Шумілова, Ю.В. Шумілова. Водночас чимало питань залишається поза увагою вчених, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі завдань, функцій, повноважень європейських і міжнародних організацій у сфері публічних фінансів, висвітлення на цій основі особливостей співробітництва України та цих організацій.

Результати дослідження. Отже, у цій статті пропонується розгляд особливостей діяльності таких організацій.

Рада з економічних і фінансових питань (*The Economic and Financial Affairs Council (ECOFIN Council)*) – одна з інституцій Ради ЄС. Вона складається з міністрів економіки і фінансів усіх держав – членів ЄС або ж із міністрів, відповідальних за бюджет, коли обговорюються бюджетні питання, співпрацює з Єврокомісаром, відповідальним за економічні і питальні питання, і з Головою Центрального банку. Рада працює у багатьох сферах: координації економічної політики, економічних відносин із третіми країнами, економічного наг-

ляду, контролю бюджетної політики держав-членів, державних фінансів, євро, фінансових ринків і руху капіталу.

Міжнародний валютний фонд (*International Monetary Fund*) – спеціалізована установа ООН, створена 27 грудня 1945 р. з метою регулювання валютно-кредитних відносин і надання допомоги його учасникам при дефіциті платіжного балансу шляхом надання коротко- і середньострокових кредитів в іноземній валюті. Штаб-квартира МВФ розміщується в м. Вашингтон (США). У 1947 р. МВФ розпочав свою діяльність і став органічною частиною Бреттон-Вудської валютної системи.

МВФ – це своєрідна каса взаємодопомоги для держав, які є його членами. Згідно з установленими квотами кожен учасник вносить до фонду кошти і бере участь у формуванні органів управління. Потім за рахунок цих коштів здійснюється кредитування країн і підтримується світова економіка.

Світовий банк (*World Bank*), заснований у 1944 р., є однією з найбільших у світі організацій, що надають фінансову, технічно-організаційну та іншу допомогу з метою розвитку. Банк розробляє стратегії допомоги для кожної зі своїх країн-клієнтів у співробітництві з державними органами, неурядовими організаціями та приватним інституціями.

Склад Групи Світового банку:

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (кредитує країни з середнім рівнем доходу за процентними ставками, що відповідають рівню ринку для цих країн);

Міжнародна асоціація розвитку (кредитує країни з низьким рівнем доходу за мінімальними відсотковими ставками або без відсотків);

Міжнародна фінансова корпорація (сприяє економічному зростанню країн, що розвиваються, через заохочення приватного підприємництва у виробничому секторі);

Багатостороння агенція з гарантій інвестицій (створена з метою забезпечення потенційних інвесторів до країн, що розвиваються, від некомерційних ризиків. Сприяє збільшенню притоку інвестицій в країни, що розвиваються, через надання гарантій, включно зі страхуванням, за некомерційними ризиками; здійснює дослідження, збір і поширення інформації для сприяння інвестуванню; надає технічну допомогу країнам, консулює з інвестиційних питань);

Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів – створений, щоб сприяти притоку іноземних капіталів шляхом створення умов для примирення й урегулювання спорів між урядами й іноземними інвесторами.

Європейський банк реконструкції та розвитку (*European Bank for Reconstruction and Development*) – створений у 1991 р. міжнародний фінансово-кредитний інститут, який надає допомогу країнам від Центральної Європи до Центральної Азії для проведення ринкових реформ, активного інтегрування економік цих країн у міжнародні господарські зв'язки. Штаб-квартира – у Лондоні.

ЄБРР працює лише на комерційних засадах, а саме:

– надає виключно цільові кредити під конкретні проекти приватним і державним структурам на потреби розвитку економіки;

– здійснює прямі інвестиції;

– надає технічну допомогу (консультації, курси навчання банкірів і менеджерів, допомогу в організації систем розподілу продовольства). З цією метою залучаються інші ресурси, в т. ч. зі створених у країнах ЄС спеціальних фондів, міжнародних організацій.

Європейський центральний банк (*European Central Bank*) – заснований у 1998 р. як головний елемент Європейської системи центральних банків, юридична особа, що виконує основні функції, пов'язані із наданням технічної допомоги національним державам і наддержавним органам щодо оцінки проектів законів та інших правових норм ЄС, а також висловлює свою думку щодо грошової, цінової політики відповідним органам. Штаб-квартира розміщується у Франкфурті-на-Майні (Німеччина).

Європейський центральний банк і національні центральні банки можуть:

– встановлювати відносини з центральними банками та фінансовими установами інших країн, а коли доцільно – з міжнародними організаціями;

– набувати та продавати негайно чи форвардно всі типи валютних активів і банківських металів; термін «валютні активи» охоплює цінні папери та всі інші активи, у будь-якій формі володіння, у валюті будь-якої країни чи одиницях розрахунку;

– володіти та керувати активами;

– провадити банківські операції всіх типів у відносинах із третіми країнами та міжнародними організаціями, зокрема позикові та кредитні операції.

Завдання Європейського центрального банку реалізуються за допомогою центральних банків, включених до цієї системи:

– визначення і реалізація валютної політики ЄС;

– проведення міжнародних обмінних операцій;

– володіння і розпорядження офіційними резервами держав-членів в іноземній валюті;

– сприяння плавному функціонуванню платіжних систем.

Європейський фонд розвитку (*European Development Fund*) – головний фінансовий інструмент, за допомогою якого ЄС технічно та фінансового допомагає розвитку країн Африки та Карибського і Тихоокеанського басейнів, а також заморських країн і територій. Створення такого фонду було передбачено Римським договором 1957 р. Цей Фонд не є частиною бюджету ЄС, він наповнюється за рахунок коштів держав-членів, керується власними фінансовими правилами. Держави-члени визначають у Раді бюджет фонду розвитку шляхом укладання договору, який має бути ратифікований національними парламентами, строком на п'ять років.

Щоденне управління Європейським фондом розвитку здійснює Європейська комісія разом з установами, створеними в рамках угод про партнерство.

Управління з питань запобігання зловживанням і шахрайству (фр. *Office européen de lutte anti-fraude (OLAF)*, англ. *European Anti-fraud Office*) – забезпечує контроль за шахрайством і зловживаннями у використанні коштів із бюджету ЄС, має право вивчати адміністративну діяльність і фінансування будь-якої інституції чи органу ЄС. Створене у 1999 р.

Гарантами незалежності Управління з питань запобігання зловживанням і шахрайству є:

– директор управління, призначений Європейською комісією за згоди Європейського Парламенту та Ради міністрів, який не підпорядкований урядам держав – членів ЄС та інституціям ЄС;

– наглядовий комітет, обов'язком якого є контроль за проведенням розслідувань. До складу комітету входять п'ять відомих особистостей, які не працюють у структурах ЄС, призначених спільно Комісією, Парламентом і Радою ЄС;

– керується в своїй діяльності правилами, визначеними міжінституційною угодою, що уклали між собою Комісія, Парламент і Рада ЄС 25 травня 1999 р.

Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (*Financial Action Task Force – FATF*) – це міжурядовий орган, завданням якого є розробка і сприяння стратегії боротьби з відмиванням грошей на національному та міжнародному рівні. Створена у 1989 р. на зустрічі керівників країн Великої сімки в Парижі.

Діяльність FATF:

– загальні засади боротьби з відмиванням грошей у світовому масштабі викладає у своїх рекомендаціях, які прийняті й ухвалені багатьма міжнародними органами, зокрема Україною;

– стежить за успіхами країн-членів у реалізації заходів боротьби з відмиванням грошей;

– розглядає методи відмивання грошей і контрзаходи;

– сприяє прийняттю та реалізації заходів боротьби з відмиванням грошей у всесвітньому масштабі;

– співпрацює з іншими міжнародними органами, що протидіють відмиванню грошей.

Основні завдання діяльності FATF:

– поширення інформації про заходи у сфері боротьби з відмиванням грошей на всіх континентах і в усіх регіонах світу;

– сприяння створенню всесвітньої мережі боротьби з відмиванням грошей шляхом розширення кількості країн-членів, створення регіональних органів боротьби з відмиванням грошей у різних частинах світу та тісної співпраці з відповідними міжнародними організаціями;

– здійснення моніторингу за реалізацією Сорока рекомендацій у країнах – членах FATF;

– здійснення огляду тенденцій у сфері відмивання грошей і відповідних контрзаходів (проведення «типологічних досліджень»);

– збір інформації та відомостей про основні тенденції у сфері відмивання грошей (наприклад, використання злочинцями складних і заплутаних способів узаконення незаконно отриманих грошей, професіоналізація процесу, використання різних секторів фінансової системи й економіки, а також знаходження нових географічних шляхів) з метою забезпечення відповідності Сорока рекомендацій вимогам і реаліям часу.

Банк міжнародних розрахунків (*Bank for International Settlements*) – міждержавний банк у формі акціонерного товариства, що поєднує проведення комерційних операцій для центральних банків та організовує валютне співробітництво. Банк створено у 1930 р. на основі міжурядової Гаазької угоди, яку підписали Бельгія, Велика Британія, Німеччина, Італія, Франція, Японія, група банків США, а також на основі Конвенції цих держав зі Швейцарією, на території якої функціонує Банк.

Загалом, *мета створення і завдання Банку міжнародних розрахунків* полягають у:

– координації внутрішньої та міжнародної діяльності центральних банків провідних розвинутих країн світу;

– сприянні фінансовому, організаційному, технічному співробітництву між центральними банками;

– забезпеченні дотримання додаткових умов, що висувуються для міжнародних фінансових операцій;

– сприянні сторонам у міжнародних фінансових угодах;

– участі в операціях щодо компенсації негативних ефектів від міжнародних валютних угод спекулятивного характеру;

– координації надходжень і платежів, які виникали у зв'язку з репараціями (це була першочергова мета створення Банку, який координував платежі, що здійснювала Німеччина країнам-переможцям у Першій світовій війні; згодом Банк було задіяно для розрахунків в операціях, пов'язаних із «планом Маршалла»).

Банк міжнародних розрахунків за дорученням центральних банків-акціонерів відповідно до статуту Банку виконує такі функції, як:

– купівля, продаж, обмін і зберігання золота як за власні кошти, так і за кошти центральних банків;

– одержання позик від центральних банків;

– купівля, продаж векселів та інших короткострокових зобов'язань;

– купівля, продаж іноземної валюти, цінних паперів, окрім акцій, як за власні кошти, так і за кошти центральних банків;

– прийом від центральних банків коштів на поточні рахунки, а також прийом вкладів;

– короткострокове фінансування центральних банків (особливо банків тих держав, які очікують отримання кредиту від МВФ, щоб уникнути кризи їх міжнародної валютної ліквідності).

Місце перебування – м. Базель (Швейцарія). При банку також діє Комітет з питань банківського нагляду.

У 2014 р. Рада НБУ ухвалила рішення № 15 від 24 квітня 2014 р. про намір щодо вступу НБУ до складу акціонерів Банку міжнародних розрахунків.

Базельський комітет з банківського нагляду (*Basel Committee on Banking Supervision*) засновано центральними банками й органами нагляду держав G10 у м. Базелі в 1974 р.; функціонує при Банку міжнародних розрахунків. Нині до держав – членів Базельського ко-

мітету належать: Австралія, Аргентина, Бельгія, Бразилія, Велика Британія, Гонконг, Індія, Індонезія, Італія, Іспанія, Канада, КНР, Південна Корея, Люксембург, Мексика, Нідерланди, Німеччина, ПАР, Росія, Саудівська Аравія, Сінгапур, США, Туреччина, Франція, Швейцарія, Швеція, Японія.

Основне завдання Базельського комітету – впровадження високих і єдиних стандартів, рекомендацій у сфері банківського регулювання та банківського нагляду.

З метою виконання свого основного завдання Базельський комітет у співпраці з банками й органами нагляду з багатьох країн світу готує директиви та рекомендації для органів нагляду держав-членів. Особливість таких рекомендацій полягає у тому, що вони не є обов'язковими до виконання, проте в більшості випадків знаходять своє відображення в національному законодавстві не лише держав-членів.

Основні документи Базельського комітету:

Основні принципи ефективного нагляду 1997 р. (переглянуті в 2006 р.) – комплексний план організації банківського нагляду, що охоплює широке коло питань, включаючи протидію відмиванню коштів. Вказані Принципи схвалені міжнародним фінансовим співтовариством, у т. ч. на щорічному засіданні МВФ та Всесвітнього банку у Гонконгу в жовтні 1997 р., й отримали широке визнання та розповсюдження:

«Базель I» (Міжнародне наближення (конвергенція) вимірювання і стандартів капіталу) 1988 р. Метою цього документа було збільшення солідності та стабільності міжнародної банківської системи; створення однакових конкурентних умов для банків, що мають свої відділення в зарубіжних державах; нормативне закріплення вимог щодо банківських ризиків, капіталу тощо. Основою «Базель I» була формула стандартного співвідношення активів і позабалансових операцій до капіталу, також містилися й інші розрахунки;

«Базель II» 2004 р. містить вимоги щодо: мінімального розміру власного капіталу; перевірки з боку органів банківського нагляду; прозорості банківської фінансової звітності та ринкової дисципліни;

«Базель III» містить рекомендації щодо: поступового збільшення власного капіталу банків; нормативів ліквідності з метою оцінки стабільності банків (показник короткострокової ліквідності (*Liquidity coverage ratio, LCR*) і показник чистого стабільного фондування (*Net Stable Funding Ratio, NSFR*), які визначено зовнішніми індикаторами стійкості банків на випадок виникнення кризових проблем з ліквідністю). Затверджені у 2010–2011 рр., поступовий перехід до оновлених правил має закінчитися у 2019 р.

Нині нормативно-правова база України щодо регулювання банківської діяльності щодо розрахунку капіталу частково ґрунтується на положеннях документів Базель I, I, III. Для повного переходу до міжнародних вимог Україні необхідно також: запровадити ризико-орієнтований нагляд НБУ за діяльністю комерційних банків; внести зміни до банківського законодавства, що стосуються порядку виявлення ризиків (кредитного, ринкового, валютного, оперативного-технологічного, юридичного, стратегічного, а також ризиків ліквідності та репутації) у банківській діяльності, підвищення розміру регулятивного капіталу.

Чорноморський банк торгівлі та розвитку (Black Sea Trade and Development Bank) – міжнародна фінансова організація, що є фінансовою основою для досягнення програмних цілей Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС). Чорноморський банк заснований на підставі відповідної Угоди між країнами – членами ОЧЕС, підписаної 30 червня 1994 р., та розпочав свою операційну діяльність у 1999 р. Україна є одним з акціонерів ЧБТР, володіє 13,5% статутного капіталу. Штаб-квартира Чорноморського банку розміщується у м. Салоніки (Грецька Республіка).

Європейський інвестиційний банк (The European Investment Bank) – міжнародна фінансова організація; заснований у 1958 р. як установа ЄС із надання довгострокових кредитів, зокрема комерційним банкам. Штаб-квартира розміщується у м. Люксембург (Королівство Люксембург).

Елмонтська група підрозділів фінансової розвідки створена у 1995 р. у Брюсселі з метою пошуку шляхів співпраці підрозділів фінансової розвідки, зокрема у сфері інфор-

маційного обміну, навчання й обміну досвідом. Задля цього проводяться засідання для підрозділів фінансової розвідки різних держав, де відшукуються та визначаються напрями покращення співробітництва у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, а також сприяння впровадженню національних програм у цій сфері. Секретаріат знаходиться в м. Торонто (Канада).

Напрямами співпраці підрозділів фінансової розвідки є:

- розширення та систематизація міжнародного співробітництва у сфері взаємного обміну інформацією;
- підвищення ефективності діяльності підрозділів фінансової розвідки шляхом проведення спільних і показових навчань і сприяння обміну персоналом;
- сприяння кращому та захищеному зв'язку між підрозділами фінансової розвідки різних держав шляхом використання спеціальних технологій (наприклад, захищеного веб-сайту Егмонтської групи);
- покращення операційної автономії ПФР;
- сприяння утворенню підрозділів фінансової розвідки в юрисдикціях із наявними програмами протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, чи з програмами, які перебувають на ранніх стадіях розвитку.

Розглянувши основні завдання та функції різних європейських та інших міжнародних організацій, маємо констатувати, що необхідність їх створення та діяльності була вимого часу та лишається актуальною і нині. Позитивно, що Україна є повноправним членом багатьох міжнародних фінансових організацій, до яких вона приєдналася згідно із Законом України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій» від 03 червня 1992 р., Законом України «Про ратифікацію Угоди про заснування Чорноморського банку торгівлі та розвитку» від 17 червня 1997 р., Законом України «Про ратифікацію Рамкової угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком» від 07 лютого 2006 р., Договором між Україною та Європейським інвестиційним банком про співробітництво та діяльність Постійного представництва Європейського інвестиційного банку в Україні, Указом Президента України «Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку» від 14 липня 1992 р. № 379. Важливо, аби співпраця була плідною, висновки цих організацій не лишалися без уваги, не сприймалися виключно як рекомендаційні.

